

PAPER DETAILS

TITLE: YERMAK TIMOFEYEVİÇ'İN RUSYA'NIN SIBIRYA'DAKİ HÂKİMİYET FIGÜRÜ OLARAK
TOPLUMA KABUL ETTİRİLMESİNDE SANATIN KULLANIMI

AUTHORS: Selcen GÜR

PAGES: 63-73

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1626429>

YERMAK TİMOFEYEVİÇ'İN RUSYA'NIN SİBİRYA'DAKİ HÂKİMİYET FİĞÜRÜ OLARAK TOPLUMA KABUL ETTİRİLMESİNDE SANATIN KULLANIMI

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Bu Makale, Çarlık Rusya'nın Sibirya'yı İşgali adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2021).

Selcen GÜR

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Genel Türk Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

salcengr@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2602-0459

Gönderim Tarihi: 09.03.2021 Kabul Tarihi: 20.04.2021

Alıntı: GÜR, Selcen (2021), "Yermak Timofeyeviç'in Rusya'nın Sibirya'daki Hâkimiyet Figürü Olarak Topluma Kabul Ettirilmesinde Sanatın Kullanımı", *AHBV Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (4) 63-73.

Öz: XVI. yüzyıldan sonra genişleme siyasetine giren Rusya için Sibirya'nın tamamen işgal edilmesi oldukça önemli sonuçlar doğurmuştur. Rusya, baskıcı askeri gücün yanı sıra merkezden çok uzaktaki bu geniş topraklarda kalıcılığını sağlayabilmek için yerli halka inerek millî hafızayı değiştirmeyi hedeflemiştir. Rusya tarihi ile olumlu yönden ortak bir tarih oluşturmayı amaçlamıştır. Bunun için de aslında sadece Rusya'nın tüm Sibir topraklarını ele geçirdiği seferlerinin başlangıcını yapan Yermak Timofeyeviç'i Sibirya halkı için kurtarıcı gibi gösteren bir tarih anlatısı ortaya çıkarmıştır. Bu sayede toplumun hafızasını ve algısını etkileyerek hâkimiyetine karşı direniş gösterme ihtimalini azaltmayı amaçlamıştır. Bu ideolojik anlatıyı sosyolojik ve politik olarak halka tesir ettirebilmek için sanatın gücüne başvurmuştur. İşgali meşrulaştırmak ve halk nezdinde yumuşatabilmek için oluşturulan bu tarih anlatımı, sanat eserleriyle desteklenerek kalıcılaştırılmış ve meşruluğu tartışılmaz bir hâle getirilmiştir. Bu çalışmada Rus tarihinde oluşturulmuş Sibirya Fatihi, kahraman Yermak Timofeyeviç algısına sanat alanından nasıl destek verildiği ve toplumun zihnine kazınmaya çalışıldığı incelenmiştir. Bunu sağlayabilmek için de bilinçli olarak sanatın nasıl kullanıldığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Sanatın ve medyanın toplumu şekillendirici etkisine farklı alanlardan örnekler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sibirya, Yermak, Rusya, Sibir Hanlığı, Algı.

Use of Art in The Establishment of Yermak Timofeyevich for the Society as Russia's Figure of Domination in Siberia

Abstract: The conquest of Siberia had significant consequences for Russia, which had already adopted the politics of expansion after the 16th century. As well as the repressive military force in the expansion policy, Russia aimed to change the public's memory of national consciousness by embracing the society to ensure its permanence in that huge land far from the centre. To do so, Russia intended to create for them a positive history having much in common with Russian history. It was for this purpose that they came up with a historical story that presented as a saviour for the Siberian people Yermak Timofeyevich, who actually merely initiated the Russian campaigns whereby it captured all the Siberian lands. Russia's expectation in doing so was to diminish the probability of defiance to its dominance by affecting the public's memory and perception. It resorted to the power of art to make this ideological narrative sociologically and politically influential on the public. Created to legitimate and soften the invasion of Siberia in the eyes of the public, this historical narrative has since been made permanent through the support from artistic works and its legitimacy has been made indisputable. This study is intended to analyse the way art has contributed to the perception of Siberian Conqueror and hero Yermak Timofeyevich, created in the Russian history, and the way attempts have been made to engrave him into the mind of the public. How the art has been used consciously to ensure this is thus the focus of this study. In this sense, examples have been given from different fields on the effect of art and media in shaping the society.

Keywords: Siberia, Yermak, Russia, Siberian Khanate, Perception.

Giriş

Rusya coğrafi şartlarından dolayı yayılmacı bir siyaset uygulamıştır. Rusların yayılmacı politikasının temelini açık denizlere ulaşma fikri oluşturmaktadır. Rusya, batıya doğru sefer yolları İsveç ve Doğu Avrupa devletleri tarafından tıkanmış olduğu için doğuya yönelmek durumunda kalmıştır. Doğuda Altın Orda'dan geriye kalan Sibir, Kazan, Kasım, Kırım, Astrahan

gibi hanlıklar bulunmaktadır. IV. İvan 2 Ekim 1552'de Kazan Hanlığı'nı ele geçirmiştir. Kazan Hanlığı'ndan sonra 1556'da Astrahan Hanlığı'nı işgal etmiştir. Astrahan Hanlığı topraklarının da Rus hâkimiyeti altına girmesiyle İdil Nehrine Ruslar egemen olmaya başlamıştır (Akmaz, 2014: 32-36). Ulaşım rahatladıktan sonra Sibiry'a'nın zenginliklerinden haberdar olan girişimciler ve tüccarlar buraya akın etmeye başlamıştır. Uzun yıllardır süren savaşlar neticesinde ekonomisini düzeltmek ve diğer devletler arasındaki varlığını sürdürebilmek için bir kaynak arayışında olan Rusya, hemen doğu sınırındaki hakkında pek az şey bilinen uçsuz bucaksız Sibiry topraklarına doğru yayılcı politikasını uygulamaya başlamıştır. Rusya bu gizemli topraklarda önce tüccarların ve girişimcilerin bölgede ekonomik faaliyetlerde bulunmasına izin vererek yayılışa ön ayak olmalarını sağlamıştır. Bunların arasında en etkili olanı Stroganov ailesidir. Moskova Knezliği'ne bağlılıklarıyla bilinen Stroganovlar, Moskova'nın da desteğiyle Sibiry'ya hızla ilerlemiş ve ticaret temelli özel bir imparatorluk kurmuşlardır. Sibiry'da Rus hâkimiyetinin kurulmasında Stroganov ailesinin faaliyetleri önemli rol oynamıştır.

Stroganov ailesi uzun yıllar Moskova Knezliği'ne bağlılıkla hizmet etmiş tüccar bir ailedir. Ticari faaliyetleri ile Rus hazinesine katkı sağlamış ve Çar'la iyi ilişkiler kurmuşlardır. 1558 yılında Lusva Nehrinden Çusovaya Nehri'ne kadar Kama boyundaki boş arazilerde Çar IV. İvan'ın izniyle tuz işletmeleri kurmuş ve balıkçılık, ormancılık gibi birçok faaliyette bulunmuşlardır. Rusya'nın kuzey sınırında tuz işletmeciliğiyle ilgilenen Stroganov ailesi Çar'ın izniyle Perm bölgesinde Sibir halklarıyla da münasebete girerek kürk ticaretine başlamıştır. Daha sonra da Kama'nın aşağısına kadar uzanan arazileri, 25 Mart 1568'de imtiyaznameyle Moskova'dan almışlar ve kürk ticaretlerini genişletmişlerdir. Bu toprakları Nogay ordularının baskınlarından korunmak için Moskova'nın da izniyle içerisine ateşli silahlarla askeri kuvvetlerin yerleştirildiği müstahkem kaleler ve şehirlerle donatmışlardır. Rusya'nın birinci saldırı hattı olan Stroganov yerleşim birimleri ve sınır kaleleri Sibiry'nın işgali için toplanma alanları olmuştur. Bu noktada karşılıklı ilk Çusovaya Nehri'nin Urallara çıktığı noktanın doğusunda bulunan, Sibir Hanlığı çıkmıştır (Lincoln, 1996: 27-33). Rusların Stroganovlar üzerinden doğuya yayılması, bozkır halklarının yaşadığı topraklara sınır olan bölgelere şehirler ve kaleler kurması, başta Sibir Hanlığı olmak üzere Çeremiş, Başkurt ve diğer bozkır halklarını da rahatsız etmiştir (Özkan vd., 2020/2: 16). Sibir Hanlığı, Yedigâr Han zamanında komşularının tehdidine karşı kendisine destek olacağı düşüncesiyle Moskova Hükûmeti'ne tâbi olmuştu. Cengiz oğlu Cuci soyundan Şiban Han sülalesinden gelen Küçüm Han, 1563 yılında Yedigâr Han'a sefer düzenleyerek Sibir Hanlığı tahtını elinden almıştır. Küçüm Han, Moskova Hükûmeti'yle başta iyi ilişkiler kurmaya çalışsa da 1572'de Rusya'nın kendi meseleleriyle ilgilendiği bir dönemde Moskova'ya vergi vermeyi bırakmış ve Rus hükûmdarlığını tanıyan Ostyaklar üzerine sefer düzenlemiştir (Ünal, 2015: 616).

Çarlık Rusya'nın doğuya yayılma işini başta Stroganov ailesi olmak üzere tüccarların yürütmesine izin vermesinin bir başka nedeni de batıda Livonya Savaşı ile meşgul olmasıdır. Baltık Denizi'ne hâkim olabilmek için Litvanya ve Lehistan'ın birleşik ordularına karşı mücadele ederken bir yandan da doğuda sefer düzenlemek olanaksızdır. Bu sebeple Sibiry tarafındaki sorunları halletmesi için Stroganov ailesini yetkilendirmiştir (Kurat, 1987: 175-181). Küçüm Han'ın saldırılarına bir şekilde tepki vermesi gereken Rusya, Livonya Savaşı'nda insan gücünün azalması sebebiyle buranın müdafaasını Stroganovlara vermek mecburiyetinde kalmıştır. Stroganovlara kanun ve asker kaçaklarını, kiralık Kozak askerlerini emirleri altına alma izni verilmiştir (Bobrick, 2014: 28).

Küçüm Han, Moskova ile iyi ilişkileri tamamen bitirerek Stroganovların Kama boyundaki yerleşim yerlerine saldırılar düzenlemiştir. Stroganovlar da buna karşılık Moskova'dan izin alarak Tagçey ve Tobol boylarına yeni kaleler inşa etmiş, Küçüm Han'ın topraklarına ilerlemeye ve ellerindeki askeri imkânlarla karşı saldırı yapmaya başlamışlardır. Küçüm Han'ın ordularını yenmesi için Rusya'nın güneyinde eşkıyalık yapan ama savaşçı özellikleriyle ün salmış olan Kozak çetelerini ateşli silahlarla teçhizatlandırıp Sibiry üzerine göndermiştir (Lincoln, 1996: 31-33).

İşte Stroganovların teçhizatlandırıp Sibirya'ya gönderdiği Kozaklar, Yermak Timofeyeviç ve çetesidir.

Yermak Timofeyeviç, Rusya'nın Kazan ve Astrahan Hanlıklarını yıkmasından sonra Don-Volga hâkimiyetinin ve bölgenin güvenliğini yeterince sağlayamamasıyla oluşan otorite boşluğundan faydalanıp, Rusya içlerinden gelerek, buralarda yol kesen ve yağma yapan büyük Kozak çetelerinden birinin lideridir. Moskova Hükümeti Don ve Volga boylarında yağmacılık yapan, ticaret kervanlarının ve elçilik heyetlerinin yolunu kesen bu çetelerin üzerine ordu göndermiştir ancak Yermak ve adamları Kama Nehri boyunca kaçarak, kurtulmayı başarmıştır. Kama Nehri boyunca ilerleyerek Stroganovlara ait Kergedan şehrine gelmişlerdir. Böylece Stroganovlar ile münasebetleri başlamıştır (Ünal, 2015: 615). Yermak'ın bundan öncesindeki hayatı hakkında pek bir bilgiye ulaşılmamaktadır. Yermak'ın nereli olduğu ya da doğum yılının kaç olduğunun tarih kitaplarında belirtilmemesinin sebebi, Sibirya seferinden önce meşhur bir kişilik olmaması veya meşhur bir babadan doğmamasıdır (Atlasi, 2016: 40).

Yermak'ın Sibir seferini anlatan Rus kroniklerinde Stroganovların, Yermak ve çetesiyile ilk karşılaşmaları ve onları Sibirya'ya göndermesi konusunda farklı bilgiler mevcuttur. Bu kroniklerden biri olan Stroganov Kroniği, Yermak ve çetesinin diğer bozkır halklarıyla savaşıp yendikleri haberini alan Stroganovların bozkır halklarını alt etmek ve Sibir Hanlığı'nı ele geçirmek için Yermak ve çetesini şehirlerine davet edip iyi davranarak yanlarına çektiklerini belirtmektedir (Özkan vd., 2020/2: 50-51). Bir diğer kronik olan Remezov Kroniği'nde Stroganovların, Yermak ve çetesinin yağmalarından kurtulabilmek için onlarla iyi geçinmek zorunda kaldıklarından ve onları başlarından atabilmek için Sibirya'ya sevk ettiklerinden hatta Yermak'ın ateşli silah ve teçhizatı Stroganovlardan zorla aldığından bahsedilmektedir (Özkan, 2020/3: 39-39). Yesipov Kroniği ise Yermak'ın Sibirya'ya geçiş sürecinde Stroganovlardan hiç söz etmemekte, Yermak ve adamlarının Çar'ın gönderdiği İvan Muraşkin'den kaçarken Sibirya'ya vardıklarını belirtmektedir. Ayrıca, Yesipov Kroniği'nde Yermak ve adamlarının Sibirya'ya gelişine dinî ve kutsal bir anlam atfedilerek Tanrı'nın onu Sibirya halklarını Hristiyanlaştırması için gönderdiği belirtilmektedir (Özkan, 2020/1: 51-52). Önemli Sibir tarihi araştırmacıları Müller ve Fischer, Stroganov Kroniği'ni referans almakta ama Yermak'ı Stroganovların davet ettiği fikrine katılmamaktadır. Hadi Atlasi de o döneme ait mektup ve fermanlara dayanarak yazdığı "Sibir Tarihi" adlı eserinde, Çar'ın Stroganovlara yazdığı mektuptan yola çıkarak Stroganovların Yermak gibi bir eşkıyayı davet etmiş olmalarına ihtimal vermediğini belirtmektedir. Ayrıca Stroganovları, Yermak ve çetesini istemeyerek teçhizatlandırdığını ve kendi adamlarından hiçbir asker vermediğini de eklemektedir (Geniş bilgi için bk. Atlasi, 2016: 31-31).

Yermak, Stroganovlardan aldığı askeri teçhizatla 1578'de Çusovoya Nehri boyunca ilerleyerek Sibirya yolculuğuna başlamıştır. Çuşovoya'dan Tagıl Nehri'ne, Tagıl'dan Tura Nehri'ne, Tura'dan da Tobol ve İrtiş'e doğru ilerlemiştir. Yoluna çıkan Tatar kuvvetleriyle çarpışa çarpışa ilerleyerek İrtiş Nehri yakınlarında, Çuvaşburnu'nda Küçüm Han'ın ordusuyla karşılaşmıştır. Yermak'ın ateşli silahlarına karşı koyamayan Küçüm Han, geri çekilmiş ve 1581'de Sibir Hanlığı'nın başkenti İsker'i terk etmiştir. Yermak, İsker'e girerek bir hükümdar gibi karşılanmıştır. Yermak, zaferini hemen Çar'a bildirerek önceki suçları için af dilemiştir. Bu zaferin haberini alan Moskova Hükümeti Sibir Hanlığı'nın idaresini Yermak'a bırakmayarak Dimitri Balhovski'yi ve İvan Gulhov'u İsker'e göndermiştir. Yermak bölgedeki diğer kavimleri de hâkimiyet altına almak, vergi toplamak için seferler düzenlemeye devam etmiştir. Bu seferler sırasında 1584 yılının Ağustos ayında Yermak ve adamları İrtiş'in kenarında dinlenirken gece yarısı Küçüm Han tarafından pusuya düşürülmüştür (Ünal, 2015: 616). Yermak, kaçmaya çalışırken suya düşmüş, üzerindeki Çar'ın Sibir zaferi için kendisine hediye ettiği zırhın ağırlığıyla boğularak ölmüştür. Karamzin, "Rus Devleti Tarihi" adlı eserinde, Yermak'ın ölümü için "İrtiş'in dalgaları Yermak'ı yok etmedi. Ruslar, tarih ve kilise ona ebedilik, özlemlik verdi." demektedir (Atlasi, 2016: 91). Akdes Nimet Kurat ve Ahmet Temir, açıkça Yermak'ın Küçüm Han tarafından öldürüldüğüne inanmak istemeyen Rus tarihçilerinin Yermak'ın boğulduğunu iddia ettiklerini ve aslında Yermak'ın Tatarlar tarafından öldürüldüğünü belirtmektedirler (Kurat-Temir, 1976: 962). Yermak'ın ölümünden sonra Rusya, 1586'da Sibir'e bizzat ordu göndererek Sibirya'nın işgalini daha planlı ve stratejik şekilde yürütmüştür.

Moskova Hükümeti'nin Sibirya sınırının müdafaası için görevlendirdiği Stroganovların vasıtasıyla Yermak Sibir Hanlığı'nı yıkarak, Sibirya'nın kapılarını Ruslar için açmıştır. Sibir topraklarının yeraltı zenginliklerinden ve büyük ekonomik getirisi olan kürk ticareti için Sibirya kürklerinden faydalanmak isteyen Rusya, Pasifik Okyanusu'na ulaşana kadar ilerleyişini devam ettirmiştir.

XVII. yüzyılın sonlarına doğru yağmacı bir çete lideri olan Yermak'tan Rus tarihinde Sibirya'nın işgaline ön ayak olması sebebiyle bir kahraman olarak söz edilmeye başlanmıştır. Rus tarihçiliğinde "millî kahraman" ve "Sibirya'nın Fatihi" olarak bahsedilmiştir. Kroniklerde Yermak, Çar yönetiminin sömürgeleştirme girişimlerine İsa'nın dinini yaymak adına her türlü desteği veren Ortodoks din adamları tarafından kutsanmış biri olarak gösterilmiş, halka da bir Tatar hanlığının değil de tüm Sibirya'nın fatihi olarak takdim edilmiştir. Rus kronikleri de yağmacı Yermak'ın din yayıcı bir kahramana dönüşmesine büyük katkıda bulunmuşlardır. Kroniklerde Sibirya'nın işgali Tanrı'nın emri olarak görülmektedir ve bu emri gerçekleştirmesi için Yermak'ın görevlendirildiği inancı hâkimdir. Bu inanca göre de Çarlık Rusya, Sibirya topraklarını Tanrı adına işgal etmiş ve yerli halkı Tanrı'yla buluşturmuştur. Böylelikle Çarlık Rusya'nın işgal girişimlerine din adamları ve tarih yazıcıları sayesinde dini bir temel oluşturulmuştur (Aça, 2020: 112-118).

Bu çalışmada çok geniş ve hakkında çok az şey bilinen Sibirya coğrafyasının tarihi hakkında bilgi verilmiş ve Rusya'nın burada nasıl etkili olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Rusya'nın varlığını korumak için kullandığı Yermak Timofeyeviç figürünün oluşturulduğu günden bu yana unutulmaması ve etkisinin devam etmesi için neler yapıldığı örneklerle ortaya çıkarılmıştır. XVII. yüzyıldan XXI. yüzyıla kadar Rus kültürünün çeşitli faaliyetleriyle Yermak, Sibirya halkının hafızasına kazınmış ve hep göz önünde tutulmuştur.

Rus Kültüründe Yer Alan Yermak Timofeyeviç Konulu Eserler

Sanat eserleri, ifade ettikleri anlamlar ve değerler bakımından toplumla özdeşleştirilmektedir. Toplumun kimliklerini şekillendirmelerine yardımcı olmaktadır. Ortaya çıkan eserler toplumsal hafızanın ve bilincin bir ürünü olsa da kimi zaman dönemin otoritesi tarafından toplumu biçimlendirmek için bir araç olarak da kullanılmıştır. Rusya, Sibirya toplumunu hâkimiyet altında tutabilmek için Sibirya tarihinde iz bırakmış Yermak Timofeyeviç unsurunu kullanmıştır. Yermak'ı ve faaliyetlerini toplumsal hafızada diri tutabilmek için sanat eserlerine başvurmuştur. Bunun sonucunda yüzyıllar boyunca Rusya tarihinde unutulmayarak birçok sanat alanında işlenerek günümüze kadar getirilmiştir.

XVII. yüzyılda Rusya'da, Dekabristlerin özgürlükçü düşünceleri hızla yayılmaya başlamıştır. Eserlerinde vatan sevgisini perçinlemeyi amaçlayan Dekabrist edebiyatçılar, okuyucuya geçmişte yaşanan zaferleri hatırlatmak amacıyla, Rusya tarihinde yaşanan zaferlere ve kahramanlıklara sıklıkla başvurmuşlardır. Aynı şekilde eserlerinde Dekabrist akımının etkileri görülen K. F. Ryleyev, 1821'de "Yermak'ın Ölümü" (Smert Yermaka) isimli eserinde Yermak'ın hayatını anlatmıştır. Rusya'ya olan bağlılık ve sevgi duygularının ön planda olduğu eserde, Yermak'ın Rusya'nın bekası için düşmanlarıyla korkusuzca mücadele ettiğinden söz edilmektedir. Ayrıca Yermak'ın düşmanlarla karşı karşıya geldiğinde onların elinde ölmektense, gururundan asla vazgeçmeyerek imkânsız da olsa İrtiş Nehri'ni yüzerek geçmek için nehre atladığı ve azgın dalgalarla boğuşarak öldüğü belirtilmiştir. Bu şekilde Yermak halkın gözünde vatani için canını feda eden bir kahraman yapılmaya çalışılmıştır (İllica, 2015: 79-81). Bu eserin asıl amacı; milli bilinç, vatan sevgisi, özgürlük ve eşitlik arzusu aşılacak olsa da bunu yaparken figür olarak Yermak'ın tercih edilmesi, Yermak'ın Rus tarihinde ve edebi kültüründe bambaşka bir yerde olduğunu göstermektedir. Sözlü ve yazılı kültürde farklı amaçlar oluşturmak için kullanılan Yermak ismi, Sibirya'da yaptığı faaliyetlerinden çok uzak bir kişilik çizmektedir.

Sibirya'ya gezi düzenleyen İngiliz Seyyah James Holman, 1823'te Tobolsk'a geldiğinde Yermak'ın zırhının bir portresinin sergilendiğinden bahsetmiştir. Holman'ın aktardığına göre; "Yermak'ın zırhının büyük bir kısmı zincir örmeydi. Oldukça ağırdı. Onun son savaşında zırh yüzünden dibe batmasının nedeni buydu. Bu yağmacı çete liderinin hikâyesi masal olsun veya

olmasının oldukça ilginçti. Onun geleneği hâlen Sibirya'da Sibir Kozakları arasında ve onun takipçileri tarafından yaşatılmaktaydı" (Özkan, 2019: 847-848).

Edebiyatın gelecek kuşakları için tarihî olayları aktarabilme işlevi vardır. Birçok tarihçi ve edebiyatçı Yermak'ı konu alan XVII, XVIII ve XIX. yüzyıllara ait anlatıları derlemiştir. Anlatıların içerikleri tarihî açıdan incelenmiş ve ayrıntılı bir tenkite tabii tutulmuştur. Edebi yönleri ve şiirsellikleri de kültürel motif oluşturması açısından değerlendirilmiştir. Bunu en iyi yapanlardan biri V. V. Blajev'dir. Blajev, "Fol'iklor Urala: Narodnaya İstoriya o Yermake" adlı eserinde Yermak'tan söz eden halk anlatılarını ve kroniklerin anlatımlarını toplamış ve incelemiştir. Yermak'ın yüzyıllar boyu her toplumsal tabana hitap edecek şekilde ve o dönemin çıkarlarına göre karakterize edilmesi üzerinde durmuştur. Gerçek tarihî kişiliğinden kopartılarak çeşitli amaçlar için kurgulanmasını eleştirmiştir. Aynı zamanda Yermak, Tatar halk anlatılarında da karşımıza çıkmaktadır (Aça, 2020: 123-125).

Yermak, şairlerin yanı sıra roman yazarlarının da ilgisini çekmiştir. Rusya'nın en önemli yazarlarından F. M. Dostoyevski'nin ilk romanı "İnsancıklar"da Yermak karşımıza çıkar. Dostoyevski'nin 1846'da yazdığı roman, Rus edebiyatının ilk toplumsal romanı olarak kabul edilir. Roman, yaşlı bir memur olan yoksul, temiz kalpli ve romantik Makar Alekseyeviç ile onun uzak-tan akrabası olan genç kız Varvara Alekseyevna'nın birbirlerine günlük hayatlarını, çevrelerinde olan bitenleri anlattıkları ve derin saf bir sevgi içeren mektuplaşmalarından oluşur. Mektuplarında Makar, komşusu yazar Ratazyayev'in yazdığı şiir ve hikâyelerini ne kadar beğendiğinden bahseder ve ona ait 'Yermak ile Züleyha' hikâyesini mektupta Varvara'ya yazar. Hikâyede Yermak ile Küçüm Han'ın kızı Züleyha birbirlerini sevmektedirler. Bunu öğrenen yaşlı ve kör Küçüm Han kendisinden tahtını ve kılıcını alan Yermak'tan intikam almak için Yermak'ın çadırına bir gece yarısı girerek kızını bıçaklayarak öldürür. Bu olaydan sonra çektiği acıya dayanamayan Yermak ise kendisini İrtiş ırmağına atarak intihar eder. Ratazyayev'in hikâyesi şu şekilde başlar:

Sibirya'nın vahşi ve ürkütücü savaşçısı olan Kozak önder Yermak'ın, esir aldığı Sibir Hanı Küçüm'ün kızı Züleyha'ya âşık olduğunu düşünün, canım. Anlamışsınızdır, bu olay tam Korkunç İvan zamanında geçiyor. Yermak ile Züleyha şöyle konuşuyorlar:

'Beni seviyorsun Züleyha! Ah, söyle, söyle!..'

'Seni seviyorum Yermak,' diye fısıldadı Züleyha.' (Dostoyevski, 2013: 98-103).

Dostoyevski, hikâyesini tarihî olayları romantik bir şekilde kurgulayarak oluşturmuştur. Yermak'un İrtiş Nehri'nde boğulması dramatik bir aşk hikâyesine bağlanmıştır. Küçüm Han ise Rus kroniklerinde bahsedilen tasvirine uygun olarak kör, acımasız ve yaşlı bir adam olarak betimlenmiştir. Her ne kadar kurgusal bir hikâye de olsa Yermak edebi metinlerde sıkça kullanılan bir kişiliktir. Dostoyevski'nin hikâyesinde Yermak'ı kullanması, ardında politik bir sebep olmasa bile Yermak'ın ve faaliyetlerinin topluma nüfuz ettiğinin bir göstergesidir.

Kurtarıcı Yermak fikrini topluma çocukluk döneminden itibaren işleyebilmek için yazar Teodor Solomonovich Grits tarafından 1941 yılında "Yermak" adında Yermak'ın Sibirya seferini konu edinen bir çocuk hikâyesi yazılmıştır. Kitap ortaokul çağındaki çocuklar için kalem alınmıştır. SSCB Yazarlar Birliği üyesi olan ve çocuk kitapları yazan Grits'in kitabının 1952, 1961 ve 2011'de tekrar basımı yapılmıştır (Rus Edebiyatı ve Folkloru" Temel Elektronik Kütüphanesi (FEB)).

Rus edebiyatının en önemli yazarlarından L. N. Tolstoy'un da "Yermak" (Rus Sanal Kütüphanesi) adlı Yermak'ın Sibirya seferini anlattığı bir hikâyesi bulunmaktadır. Temel okul disiplinlerini öğretmek için evrensel bir kılavuz oluşturmak için hazırlanan "Yeni ABC" adlı seride öğrenciler için bilim hakkında her türden makaleler, kutsal yazıların yeniden anlatımları, edebi metinler, masallar, destanlar ve Tolstoy'un çocuklara yönelik hazırladığı okuma kitapları için yazdığı hikâyeler yer almaktadır. Seri, Halk Eğitim Bakanlığı Akademik Komitesi tarafından onaylanmış ve okullara önerilmiştir. 1876'da Tolstoy'un okuma kitapları ayrı bir basım olarak yayımlanmıştır. Tolstoy, Yermak'ın Sibirya'yı fethiyle ilgili canlı, büyüleyici bir hikâye sunmakta-

dır. Hikâyede tarihî gerçeklikten çok uzaklaşılmamış, Yermak'ın konuşmaları ve Tatarlara yaptığı çağrılar sadece mecazi halk dilinde aktarılmamış, bol miktarda halk ifadeleri ve deyimlere yer verilmiştir (Gusev, 1963: 206-207).

Yermak hakkında yazılmış bir de tarihî roman vardır. V. P. Gnutov, dört yıl boyunca Sibiry kroniklerini ve G. F. Miller, S. V. Bakhrushin, A. D. Kolesnikov, R. G. Skrynnikov gibi tarihçilerin araştırmalarını inceleyerek hazırladığı "Yermak'ın Başarısı" adlı kitabını 1986'da yayımlamıştır (Rus Devlet Kütüphanesi).

Topluma ait sanat eserleri ortak kültür hafızası oluşturulması açısından önemlidir. İçerisinde toplumla ilgili bilgiler barındırdığı için her zamanla toplumla ilişkilidir. Toplumsal konuları da ele aldığından tarihi anlatma aracı olarak da kullanılmaktadır.

Genelde büyük tarihî olayları işlediği eserleriyle tanınan Rus ressam Vasiliy Surikov, Rus Devlet Müzesi'nde sergilenen "Yermak'ın Sibiry'yi Fethi" (Rus Devlet Müzesi) adlı eserinde Yermak'ın Sibiry'ye düzenlediği seferde Tatarlarla olan savaşını resmetmiştir. Vasiliy Surikov'un eserleri Rusya'nın en iyi tabloları arasında yer almaktadır. Krasnoyarsk'da doğan Kozak kökenli olan Surikov, XIX. yüzyılda yaşamış ancak eserlerinde XVI. ve XVII. yüzyılın olaylarını konu edinmiştir. Eserlerinde tarihsel zamanın nesnel akışı içinde donmuş bir anı göstermektedir. Gerçekçi bir ressam olan Surikov'un resimleri stilizasyon veya idealleştirme olmaksızın tarihin gerçek temsilidir. 1895 yılında tamamladığı Yermak'ın Sibiry seferini anlattığı eserinde İrtiş Nehri civarında Yermak'ın Küçüm Han'ı mağlup edişini tasvir etmiştir. Resmin genel izlenimi, savaşın büyüklüğü ve insanların çarpışmasının görüntüsüdür. Surikov, kitlelerin şiddetli çatışmasının yoğunluğunu, her savaşçının ruh hâlini ve durumunu ortaya koymuştur. 1888 yılında Sibiry'ye giden Surikov ayrıca 1891-1894 yılları arasında Batı Sibiry'ye yaz gezileri düzenleyerek, yerel halkın yaşamını, geleneklerini incelemiş, eski giysilerin ve silahların eskizlerini yapmıştır. Surikov'un Sibiry kökleri, sanatçının sanatsal vizyonunu şekillendirmesinde büyük bir rol oynamıştır. Sibiry'de uzun yıllar geçiren Surikov'un Sibir halkını, kültürünü ve geleneklerini motif aldığı pek çok eseri de bulunmaktadır. Devlet Tretyakov Galerisi (Moskova) sergilenen "Sibiry Güzeli" (1891), Rus Devlet Müzesi'nde sergilenen Sibiry'deki karla kaplı bir kasaba görseli sunan "Sibiry'de bir Kar Kasabası" (1891), İrtiş Nehri'nin bir görünümünü resmettiği "İrtiş" (1892), teknele ellerinde tüfeklerle ateş etmeye hazırlanan Kozakları resmettiği "Teknedeki Kozaklar", Tatarların portrelerini çizdiği "Tatarların Kafaları (yaşlı adam ve gençler)" (1893), St. Petersburg'daki Eyalet Rus Müzesi'nde bulunan bir Kozak'ın ateş ettiği anı resmettiği "Kozak Vurmak" adlı eserleri Sibiry'de bulunduğu sırada meydana getirdiği resimleridir (Filippova, 2108: 250-259).

Surikov'un "Yermak'ın Sibiry'yi Fethi" eserinin Rus sanatı için büyük ehemmiyeti olduğundan Haziran 2019'da bu eserin yaratılışını konu alan bir opera düzenlenmiştir. Oyunda Yermak'ın hayatı ve Sibiry seferinden de sahneler yer almaktadır. Oyun her iki zaman diliminde geçmektedir. Kalabalık bir oyuncu kadrosuna sahip oyunun karakterleri arasında Yermak, Sibir Han, Küçüm Han, Stroganovlar ve Ressam Surikov vardır. Krasnoyarsk Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu tarafından sergilenen operanın bilet satışları günümüzde de devam etmektedir (Krasnoyarsk Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu).

Rus Devlet Müzesi'ndeki Yermak'la ilgili sanat eserleri Surikov'un resmiyle sınırlı kalmamaktadır. Rus heykeltıraş Zabello Parmen Petrovich ve Mark Matveevich Antokolski'nin 1860'larda ve 1891'de yapmış oldukları Yermak'a ait bronz heykeller de müzede yer almaktadır (Sanal Rus Müzesi Web Portalı).

Anıtlar ve heykeller olayların hatırlanması ve geleceğe aktarılması için önemli unsurlardır. Devletlerin gücünün bir göstergesi olarak meydanlara dikilen anıtlarda, devlet toplum üzerindeki hâkimiyetini hissettirmek için otoritesinin temsili olarak tarihte iz bırakmış önemli kişilikleri kullanmıştır. Rusya da bu hususta özellikle Sibiry bölgesinde egemen gücü göstermek için Yermak'ı seçmiştir.

Yermak'ı temsil eden heykellerden bir diğeri ise Novosibirsk şehrindeki Tolmachevo Uluslararası Havalimanı'nda bulunmaktadır. Heykel, havalimanındaki en büyük hisseye sahip

olan Rus milyarder iş adamı Roman Trotsenko tarafından Londra'da yaşayan Semerkant doğumlu Yunus Safardiar'a yaptırılmıştır. Safardiar heykelin çalışmalarına 2007'de başlamış ve 3 sene sonra 18 Eylül 2010'da Trotsenko ile birlikte heykelin açılışını yapmıştır. Heykel yaklaşık 15 ton ağırlığında, 4 metre yüksekliğinde ve 8 metre genişliğindedir. Açılışta Trotsenko yaptığı konuşmada; Sibirya'da yaşayan halkların inançlarına göre, güçlü ve yenilmez bir savaşçının beş ayaklı bir kurtla karşılaşmasından sonra yakın zaman içerisinde ölmesinin beklendiğinden bahseder. Safardiar ise bu inançtan yola çıkarak Yermak'ın karşılaştığı kurdu dört ayaklı, Yermak'ın üzerinde olduğu atı ise beş ayaklı tasvir edip, modern bir görünümle Yermak'ı ölümsüzleştirmek istemiştir (Uluslararası havaalanı Novosibirsk (Tolmachevo) Resmi Sitesi).

Bir benzer heykel ise yine Yunus Safardiar tarafından yapılmış olup Tomsk merkezinde bulunan bir meydanda yer almaktadır. Bu bronz heykel ile Tolmachevo Havalimanı'ndaki heykel arasında büyük bir benzerlik bulunmaktadır. Yermak'ın üzerinde bulunduğu at beş ayaklıyken, bu sefer at şaha kalkmış ve üç ayağı havada görünmektedir. Tomsk Bölgesi Duma Başkanı Boris Maltsev; Tomsk'un Yermak'la bağlantısının olmadığını ve şehirlerine ait önemli kişiliklere dair neredeyse bir cadde ismi bile olmamasına rağmen Yermak'ın heykelinin dikilmesini eleştirmiştir. Bu devasa büyüklükteki heykel, herkesin bilinçaltına Kozak lideri Yermak'ın Tomsk tarihinde önemli bir rolü olduğu fikrini işlediğini ancak gerçekte Yermak'ın Tomsk'a hiç gelmediğini belirtmiştir. Yermak 1585'te İrtiş'te ölmüş, Tomsk ise 1604'de Boris Godunov'un emriyle kurulmuştur. Heykelin Omsk veya Tümen'de olması gerektiğini söyleyen Maltsev, ayrıca bu heykelin Tolmachevo Havalimanı'ndakinin 5 metrelik bir kopyası olmasını eleştirerek "Anıtların benzersiz olması, derin bir anlam ve tarihî hafıza taşıması gerekmektedir. Bu klonlanmış anıtlarla ne amaçlanmaktadır?" demiştir (Tomsk Bölgesi Duması Resmi Sitesi). Heykelin dikiliş amacının Sibirya'nın her yerine kahraman Yermak figürünü yaymak ve halka millî kurtarıcıları olarak kabul ettirmek olduğu söylenebilir.

Yermak'ın heykelleri sadece Sibirya bölgesinde değil doğduğu Don-Volga civarında da bulunmaktadır. Rostov bölgesindeki Novocherkassk şehrine 1904 yılında 4 metre yüksekliğinde granitten bir heykeli dikilmiştir. Heykelin yapılabilmesi için devletten alınan fonun yanı sıra Sibirya Kozaklarından da bağış toplanmıştır. Yermak sol elinde bir sancak, sağ elinde ise Rus devletine hediye ettiği Sibirya'nın fethedilen topraklarını simgeleyen Sibirya tacı taşımaktadır. Anıtın ön yüzünde "Ermak-Donets, 1904" arka tarafında "Sibirya fatihi Don Ataman Yermak Timofeyeviç'e minnettar olan nesilden. Don'un 300. yıldönümü onuruna. 5 Ağustos 1584." yazmaktadır. En aşağıda ise Rus tarihçi Nikolai Karamzin'in "Rusya, tarihi ve Rus Kilisesi Yermak'ı her zaman hatırlayacak." sözleri yer almaktadır (Novocherkassk Şehri Resmi Sitesi). Böylelikle Yermak'ın doğduğu topraklarca da sahiplenilmesi ve millî bir kahraman olmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Yermak, gerçekten doğduğu topraklarda ülkesine hizmet etmiş bir kahraman olarak kabul edilmektedir. Bir dönem Don halkı kendi parasını çıkartarak üzerine basmak için kendilerine ait millî bir simge olarak Yermak'ı seçmişlerdir. Ekim Devrimi'nden sonra Bolşeviklerin iktidara gelmesiyle birlikte ülkede nakit para konusunda sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Kasım 1917'de merkezî Rus Hükümeti'ni tanımayan Don Askeri Hükümeti, Kazak bölgesi için bölgesel bir para birimi çıkarmaya karar verir ve Don rublesi adı verilen kâğıt paralar Rostov'da yerel bir matbaacının yeri, merkez bankasının ofisi haline getirilerek basılmaya başlanmıştır. İlk banknot, Şubat 1918'de basılmış ve dolaşıma girmiştir. Yermak'ın portresi, 100 Don rublesi ve madeni para yerine geçen pul şeklinde basılmış 20 kopekte görülmektedir. Daha sonra Mayıs 1918'de Alman ordusunun saldırısına uğrayan Bolşevikler Rostov'dan kaçınca siyasi değişiklikleri vurgulamak için paranın üzerine Yermak'ın yanına adil savaş tanrıçası Athena'nın da bir çizimi eklenmiştir. Don rublesinin kullanımı Don bölgesini de aşarak Azerbaycan, Gürcistan ve Trans Hazar bölgelerine ulaşmıştır. Bu bölgesel para birimi öyle bir popülerliğe ulaşmıştır ki, İstanbul piyasasında da tanınır ve Don Rublesiyle alım-satım yapılmasına izin verilir hâle gelmiştir. Bu popülerite ile özellikle Ukrayna'da çok fazla sahte Don rublesi basılmıştır. 1920'de Sovyetlerin Don üzerinde hâkimiyet kurması ile Don rublesinin geçerliliği de sona ermiştir (Bezmenov, 2018).

1897’de Ruslar tarafından icat edilen ilk buzkıran gemisine, Rus imparatorluk donanmasında görev yapan Amiral Makarov, “Yermak” adının verilmesini teklif etmiş ve bu teklif Sibiryalı tüccarlar tarafından desteklenmiştir. Buzkıran gemileri, buz tutan denizlerde geçitler açarak ulaşımı sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Soğuk iklim coğrafyasında bulunan Rusya için buzul denizlerinde ulaşım ve ticaret yapabilmek oldukça önemlidir. Bu tarz görevi olan bir gemiye, üstelik türünün ilk örneğine, Ruslara Sibirya topraklarının yolunu açan Yermak Timofeyeviç’in isminin verilmesi tarihe bir atıftır. Adaşıyla görev yaptıkları coğrafya ve buradaki misyonları benzerdir. Yermak, buzlu denizlere yelken açabilen dünyanın ilk buz kırıcısıdır. Ulaşılamayan yerlere ulaşarak Rusya için büyük iktisadi getiri sağlamıştır. İsim babası Yermak Timofeyeviç de zorlu iklim koşullarında Sibirya topraklarına seferler düzenlemiş, Sibirya’daki tehdit unsuru olan Sibir Hanlığı’nı ortadan kaldırarak, Rusya için vergi toplayıp Sibirya’nın zenginliklerinin Rus hazinesine girmesine yardımcı olmuştur. Buzkıran Yermak, 1949’da Lenin nişanı ile ödüllendirilmiştir. Yermak’ın kullanımı 1964’te sona ermiş, Sovyetler Birliği tarafından 1974’te daha güçlü bir buzkıran inşa edilmiş ve adı yine Yermak konulmuştur (Boris Yeltsin Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi Resmi Sitesi) .

Günümüze yaklaştıkça da Yermak, Rus tarihindeki bir kahraman olarak farklı alanlarda karşımıza çıkmaya devam etmekte ve Rus kültüründe popülerliğini korumaktadır.

Yermak’ın motif olarak kullanıldığı bir başka eser de Japonya’da karşımıza çıkmaktadır. 2006 yılında Japonya’da kurulan Kum Müzesi, her yıl farklı bir ülke temasıyla yeni eserlere ev sahipliği yapmaktadır. Geçici bir süreyle sergilenen kumdan heykeller dünya kültür tarihine atıflarda bulunmaktadır. Nisan 2014’te düzenlenen “Dünya’yı Gezmek – Rusya: Büyük Gücün Tarihini ve Sanat Şehri’ni Ziyaret Edin” isimli sergide Rus kültür ve tarihine ait 23 adet kumdan heykel yer almaktadır. Sibirya Demiryolu, Aziz Vasil Katedrali, Moğol hâkimiyeti altında geçen dönemin temsili, Napolyon’un Moskova’dan çekilişinin sahnesi, Sovyet döneminin simgeleri, Çaykovski, Rurik ve II. Yekaterina gibi heykellerin yanı sıra Rus edebiyatından Tolstoy’un Savaş ve Barış kitabı gibi kumdan inşa edildiği heykeller bulunmaktadır. İşte bu eserlerden biri de Alexey Shichitov’un Yermak’tan ilham alarak yaptığı “Kozakların Gücü”dür. Eserin tanıtımında “XVI. yüzyılın sonlarında Korkunç İvan’ın Sibirya istilasını Kozaklar tarafından gerçekleştirilmiştir. Kozakların lideri Yermak, Sibir Hanlığı’nı ele geçirmiş ve Rusya’nın Sibirya’yı işgal etmesine yardım etmiştir.” denilmektedir (Japonya Kum Müzesi) . Eser, o dönemde at üzerinde savaşmakta iyi olan Kozaklar’ın sembolik bir savaş sahnesini ifade etmektedir. Heykel, Rus tarihi açısından Sibirya’nın işgalinin ne denli önemli olduğu ve Yermak’ın faaliyetine çok ehemmiyet verildiğini göstermektedir. Rusya’nın çeşitli zamanlarına ait mekân, tarihî kişilikler ve olayların yer aldığı sayılı eserler arasında Rusya’nın Sibirya’yı işgaline ve Kozaklara da yer verilmiştir.

Microsoft’un 1997’de piyasaya sürdüğü ve güncellemelerle günümüzde hâlâ popülerliğini kaybetmemiş, farklı uluslar ve çağlara ait bölümlere sahip gerçek zamanlı strateji video oyunu Age of Empires’ta ‘Çuvaş Burnu (1582)’ bölümünde Yermak Timofeyeviç’i ana kahraman olarak görebiliriz.

Oyunda Kazak Yermak, Tatar komşuları tarafından saldırılan Perm halkına yardım için keşif seferi düzenler. Bu sefer esnasında Kazaklar Tura Nehri’nden aşağı inerken saldırıya uğrarlar. Oyunda hedef; Yermak’ın yüzlerce kişilik ordusunu kendilerinden beş kat daha güçlü olan Tatar ordusuna karşı galip getirmek ve Tatarların bölgedeki 2000 yıllık hâkimiyetini sona erdirmektir. Bu hedeflere ulaşabilmek için kuzeydeki Rus köyünü koruyabilmek ve Kaşlık şehri yok etmek gerekmektedir. Sefer esnasında Permliler köylüler Yermak’tan yakılan köyleri ve kaybettikleri yakınları için intikam almasını istemektedir. Yermak oyunun başkahramanıyken Küçüm Han’ın ismi bile geçmez ve kendisinden sadece Tatar Hanı olarak bahsedilir. Yermak askerlerine seslenirken “Tatar hisarı aşılması zor, evet ama cesaretiniz kırılmasın beyler! İyi dövüşürseniz bu gece Tatar Hanı’nın salonunda şarkılar söyleyeceksiniz!” cümlelerini kurar.

Piyasaya sürüldüğü günden itibaren dünya tarihindeki önemli savaşları kendisine konu edinen oyunun Rus tarihinden uyarlanmış bölümünde de Yermak’ın Sibirya topraklarına olan seferine yer verilmiştir. Avrupa açısından da Rusya’nın Sibirya topraklarını işgal etmesi dünya

tarihini etkileyecek sonuçlar doğurmuştur. Bu sebeple de Yermak'ın Rusya'ya Sibirya topraklarının kapısını araladığı seferi önem arz etmektedir.

Günümüzde dizi ve filmler gibi medya içerikleri topluma bir şeylerin öğretilmesi için alternatif bir yol sunmaktadır. Toplum izlediklerinden etkilenir, bu da topluma bir fikri benimsetme veya yönlendirme olanağı sunmaktadır. 1996 yılında Yermak'ın hayatını konu alan "Yermak" adında beş bölümlük bir de mini dizi çekilmiştir. Televizyon aracılığıyla Yermak ismi halkın evine kadar girmiş ve hafızalarda tutulmaya çalışılmıştır.

Sonuç

Sibirya topraklarını ele geçirmek ve Sibirya coğrafyasında yayılmak gibi bir amacı olmayan Yermak, ölümünden yıllar sonra din adamları vesilesiyle farklı amaçlar için ikonik bir figüre dönüştürülmüştür. Yermak yanında Stroganovların silahlarıyla Sibirya'ya giderken aklında eski yağma hareketlerine devam etmek ve başarılı olduğu takdirde Çar tarafından bağışlanmak vardır. Yermak'ın Sibirya'da göstermiş olduğu faaliyetlerin Rusya'ya büyük katkısı olmuştur. Küçüm Han'ı Sibir tahtından ederek, Rus ilerleyişinin karşısındaki büyük bir engeli ve Rusya'nın doğu sınırlarını rahatsız eden bir tehdidi ortadan kaldırmıştır. Ancak sonraki süreçte Küçüm Han tarafından öldürülmüş ve boş kalan Sibir Hanlığı tahtına da Cengiz Han soyundan gelen Saydek geçmiştir. Yermak'ın başarılarının kalıcı olmadığı görülmektedir. Sibirya'nın ele geçirilmesi Yermak'ın ölümünden sonra Moskova Hükümeti'nin faaliyetleriyle gerçekleşmiştir.

Rus kronikleri ve din adamları tarafından, Yermak'ın Sibirya'da ilk faaliyetleri gösteren ve Rusya'nın Sibirya topraklarına yayılması için giriş yolunu açan kişi rolünden "Sibir Fatih'i"ne dönüştürülmesiyle yeni ele geçirilen yerlerde kalıcılığı sağlamak, bunun yerli halkların düşüncelerine işlenerek Rus devletine sadık hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Sömürülen bölgelerin tarihi yeniden kurgulanmış, işgal haklı sebeplere dayandırılarak masum gösterilmeye çalışılmıştır. Böylece köken, millî kimlik, kültür ve geleneklerinden koparılan halkların isyan etme, yeniden özgür olma fikri ve duyguları ellerinden alınmıştır. Yermak gibi kahramanlaştırılan tarihî figürler halkların millî kimlik inşasında aracı olarak kullanılmıştır. Eserlerde Yermak'ın Sibirya halkı için özgürlük ve refah getiren bir kurtarıcı olarak algılanması sağlanmaya çalışılmıştır.

Yermak ismi, halk hikâyelerinde, şarkılarda, romanlarda farklı rollerde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle XVIII. ve XIX. yüzyıllarda sanatçıların sıklıkla kullandığı bir kişilik olmuştur, bu da Yermak'ın Rus tarihinde önemli bir yerinin olduğunu göstermektedir. Sovyet dönemindeki kimlik inşası politikaları, çarlık rejiminden ve dinden uzaklaşmış olsa da Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra tekrar aynı politikalara dönmüştür. Günümüzde de Çarlık dönemi fetihlerinin unutulmaması amaçlanmaktadır. Yermak gibi Çarlık dönemi kahramanları Rus edebiyatı ve sanatında tekrar yerini almış ve günümüzde popüler olan medya alanlarında da karşımıza çıkmaya başlamıştır. Halk hikâyelerine, romanlara, tablolara, tiyatro eserlerine, anıtlara, dizilere ve bilgisayar oyunlarına konu olmuştur. Toplumun zihninde unutulmaması için teknolojinin de gelişimiyle oluşan yeni alanlarda da Yermak figürü yerini almıştır. Yukarıda örneklerini saydığımız sanat eserleri, edebi eserler ve medya ürünleri yüzyıllar boyunca halkların sömürsünün devam ettiğinin ve kurgulanan tarihin yaşatıldığının bir göstergesidir.

KAYNAKLAR

Aça, M. (2020). "Gerçekle Kurgunun Bulanıklığında Yağmacı Bir Ataman: Yermak Timofeyev". *İdil-Ural Araştırmaları Dergisi* (2 (1)). s. 111-132.

Akmaz, A. (2014). "Rus Yayılmacılığının Sistemleşme Süreci". *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* (Cilt I, Sayı 2). s. 29-44.

Atlasi, H.(2016). *Sibir Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Bobrick, B. (2014). *East Of The Sun*. Russian Information Services.

Filippova O.N. (2018). "V.I. Surikova'nın Çalışmalarında Sibirya (1848-1916)". *Genç Bilim Adamı Dergisi* (Ağustos, No. 8 (60)).

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski (2013). *İnsancıklar*. İstanbul: Can Yayınları.

İlca, S. (2015). "19. Yüzyıl Rus Edebiyatında Dekabristler", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Kurat, A. N. (2014). Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Kurat, A. N. - Temir, A. (1976). "Sibir (Sibiry) Hanlığı". Türk Dünyası El Kitabı. s. 957-968. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Lincoln, W. B. (1996). "Vahşi Batı". Sibiry ve Ruslar. İstanbul: Sabah Kitapları Olaylar-İnsanlar Dizisi.

Özkan, M. (2019). "Görmenin Değişen Anlamları Üzerine; Kör Seyyah James Holman'ın Rusya ve Sibiry'ya Seyahati". 5. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi (11-14 Temmuz 2019/ Bandırma) Bildiri Tam Metni Kitabı. Ankara.

Ünal, F. (2015). "Çarlık Döneminde Rusların Sibiry Araştırmaları". Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi (Cilt 8, Sayı 41), s. 613-647.

Ünal, F. - Özkan, M. - Karakulak, M. - Sever, Z. - Arslantürk, H. (2020). Sibir Hanlığı Kronikleri I Yesipov Kroniği. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ünal, F. - Özkan, M. - Karakulak, M. - Sever, Z. - Arslantürk, H. (2020). Sibir Hanlığı Kronikleri II Stroganov Kroniği. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ünal, F. - Özkan, M. - Karakulak, M. - Sever, Z. - Arslantürk, H. (2020). Sibir Hanlığı Kronikleri III Remezov Kroniği. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İnternet Kaynakları

Bezmenov A., (30 Eylül 2018). Kozaklar ve Amazonlar: Don, Kendi Paralarını Çıkarmanın 100. Yıldönümünü Kutluyor, Don24 Gazetesi – Rostov Bölgesi Bilgi Ajansı.

<https://don24.ru/rubric/dengi/kazaki-i-amazonki-na-donu-otmechayut-100-letie-vypuska-sobstvennyh-deneg.html> (Erişim Tarihi: 25.02.2021)

Boris Yeltsin Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi / "Dünyadaki İlk Buzkırıcı 'Yermak' Göreve Başladı." <https://www.prlib.ru/en/history/619672> (Erişim Tarihi: 27.02.2021)

Gusev, N.N. (1963), "Lev Nikolaevich Tolstoy 1870'ten 1881'e Kadar Biyografi İçin Malzemeler", SSCB Bilim Akademisi, Moskova.

<http://feb-web.ru/feb/tolstoy/chronics/g63/g63.htm?cmd=p> "Rus Edebiyatı ve Folkloru" Temel Elektronik Kütüphanesi (FEB) (Erişim Tarihi: 25.02.2021)

Japonya Kum Müzesi

<http://www.sand-museum.jp/en/works/m173/> (Erişim Tarihi: 25.02.2021)

Krasnoyarsk Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu

<https://en.krasopera.ru/play/view/241> (Erişim Tarihi: 25.02.2021)

Novocherkassk Şehri Resmî Sitesi

<https://novochgrad.ru/texts/sights/id/2321.html> (Erişim Tarihi: 26.02.2021)

Rus Devlet Müzesi

<http://en.rusmuseum.ru/collections/painting-of-the-second-half-of-the-xix-century-beginning-of-xxi-century/artworks/conquest-of-siberia-by-ermak/#rmPhoto/0/> (Erişim Tarihi: 27.02.2021)

Rus Sanal Kütüphanesi

https://rvb.ru/tolstoy/01text/vol_10/01text/0157.htm (Erişim Tarihi: 26.02.2021)

Rusya Devlet Kütüphanesi

<https://search.rsl.ru/ru/record/01001333816> (Erişim Tarihi: 26.02.2021)

Sanal Rus Müzesi Web Portalı https://rusmuseumvrm.ru/data/collections/sculpture/18_20/zabello_p.p._ermak/index.php?lang=en

(Erişim Tarihi: 25.02.2021)

Sanal Rus Müzesi Web Portalı https://rusmuseumvrm.ru/data/collections/sculpture/18_20/antokolskiy_m._m._ermak_-1584._1891._sk-456/index.php?lang=en (Erişim Tarihi: 25.02.2021)

Tomsk Bölgesi Duması Resmî Sitesi

<http://old.duma.tomsk.ru/page/18766/> (Erişim Tarihi: 27.02.2021)

Uluslararası Havaalanı Novosibirsk (Tolmachevo) Resmi Sitesi <https://tolmachevo.ru/media-center/news/13871/> (Erişim Tarihi: 27.02.2021)

